

České soudy fungují jako důmyslná past

Ministr spravedlnosti Robert Pelikán nedávno hovořil v pořadu DUEL o advokátním procesu. Označil ho za velký sen České advokátní komory, který zůstane navždy jen snem. Důvod? Všeobecný advokátní proces by prý byl nesmírně drahý pro stát. Pan Hůle z Člověka v tísní, který se měl s ministrem v pořadu pít, mu přitakával obavami, že advokátní proces by zásadním způsobem zasáhl do občanských svobod.

Nemyslím si, že by se lidé měli bát advokátního procesu, tedy toho, že je budou v řízeních před soudy zastupovat advokáti. Měli by se bát spíše pana Hůleho a jeho vlivu na pana ministra. Nouzové

postupy, které pomáhají lidem ve válečných a katastrofami stížených oblastech, naopak narušují standardní systémy. Afghánistán není Česká republika. Pro fungování práva v naší zemi nepotřebujeme, aby neziskové organizace charitativně radily účastníkům v soudních sporech. Potřebujeme moderní a standardně fungující justici. Po listopadu 1989 jsme k ní nakročili, ale bohužel jsme krok nedokončili. Právě pro občany, za které hovoří pan Hůle, fungují české soudy jako důmyslná past. Popíšu proč. Nejprve ale jedna poznámka k „cenovému“ argumentu pana ministra.

Všechno něco stojí, jen vzduch je zadarmo

Spravedlnost něco stojí. Pravda, je o něco dražší v právním státě, než tam, kde spravedlnost funguje jen jako Potěmkinova vesnice. Fungující přístroj nepořídíte tak levně jako jeho nefunkční maketu. Stejně tak stojí o něco více policie v policejním státě a armáda v režimu, který ovládá vojenská junta. Cena sama o sobě není měřítkem, pokud se neptáte, za co ji platíte. Je to stejné jako s kupní smlouvou. Nejde jen o cenu, ale i o to, co za tu cenu dostanete. Koupit se dá právní stát, koupit se dá Potěmkinova vesnice, která se jen tváří jako právní stát, koupit se dá policejní stát, koupit se dá taky vojenská diktatura. Nevím, kam budou směřovat kroky pana ministra po volbách, jestli na ministerstvo vnitra, jak odhadují, nebo zpět na ministerstvo spravedlnosti anebo zpět do advokacie. Ať už to ale bude on, nebo jiný ministr spravedlnosti, stejně bude postaven před zásadní volbu: Má za státní peníze nakupovat funkční právní stát nebo za ně má pro ošálení zraku voličů stavět Potěmkinovu vesnici? Ve druhém případě tím otevírá dve-

ře tvrdé ruce policejního státu anebo naopak anarchii. Pak, stejně jako v Afghánistánu, možná oceníme partyzánskou pomoc Člověka v tísní.

V čem je problém?

Chceme-li jít cestou právního státu, potřebujeme moderní civilní soudní řád. Dnes platný občanský soudní řád pochází z roku 1963. V období let 1963 až 1989 byl novelizován pětkrát, tedy v průměru jednou za pět let. V letech 1990 až 2016 byl novelizován sto čtyřicet čtyři krát, což je více než pět krát za každý rok. Šest dalších novel aktuálně prochází legislativou. Frekvence novel se po listopadu 1989 zvýšila dvacet pětkrát. Není to náhodné. Předpis pochází z jiné doby. Přežil se. Jeho neustálé novelizace nemohou změnit jeho podstatu a ideová východiska. Původní předpis byl vybudován na zásadě materiální pravdy. Tento základ postupné novelizace změnil na princip formální pravdy. Je to, jako když se pokoušíte měnit kočku na psa pomocí plastických operací. To zvíře, které se pak na vás vyděšeně dívá, není ani kočka ani pes. Máme na jedné straně koncentraci řízení, přísné stop stavy pro tvrzení stran a důkazní návrhy, ale nekvalifikovaní účastníci řízení jim nerozumějí a neumějí s nimi pracovat. Proto náš civilní proces funguje jako důmyslná past. Vytváří iluzi spravedlnosti, ale lidem vznikají závazky z rozsudků pro uznání a zmeškání, kterým nerozumějí.

Je dobře, že se nám podařilo zavést princip formální pravdy. Soudy rozhodují podle prokazaného stavu věci, podle určitých, přesně daných pravidel. Nespolehají se na soudce jako na božskou bytost, která všechno ví a nepotřebuje provádět dokazování. Formální proces vytváří z pouhé iluze něco předvídatelného. Platí to ov-

šem jen pro osoby práva znalé a odborně vybavené. Spor je procesní souboj o vítězství. Když soupeří profesionál s laikem, je to nerovný boj šermíře s kordem a přílbou se soupeřem bez kordu a bez přílby. Školný profesionál ví, jak efektivně útočit a jak se bránit. Laikovi k tomu chybí základní výbava. To není spravedlivý proces. To jsou jatka, ukrytá v důstojné soudní budově.

Plavčík nebo rukávky?

Jedna soudkyně mne kdysi překvapila názorem, že posláním soudce je, aby pomáhal slabším stranám. Představte si situaci plavčíka, který má před sebou děti v bazénu, které neumějí plavat. Když se začne některé dítě topit, plavčík za ním skočí. Stačí to? Co když se topí současně dvě nebo více dětí? Má si plavčík vybrat, komu pomůže? Není lepší všem dětem koupit rukávky? Pravda, ty něco stojí. Chcete-li mít děti v bezpečí, prodraží se vám to. K platu plavčíka musíte připočítat cenu křídélka.

Skok plavčíka do vody (poučovací povinnost soudu), je jen řešení ad hoc. Role soudce navíc nespočívá v tom, aby pomáhal jedné z bojujících stran. Soudce má vést nestranně proces a jen tak může na jeho konci nezávisle rozhodnout. Je ve stejné pozici jako rozhodčí v ringu, který také nemůže z ničeho nic zasadit ránu jednomu z boxerů, protože má pocit, že ten druhý potřebuje pomoci. Bylo by fér, kdyby pak rozhodl, že vyhrává jeho oblíbenec?

Moderní justice je profesionalizovaná justice, ke které patří nejen soudci a státní zástupci, ale i advokáti. Každý z nich má svou roli. Soudci, státní zástupci i advokáti se připravují na své poslání studi-

em na vysoké škole a povinnou praxí. Než mohou samostatně vystupovat v soudních řízeních, skládají obtížné zkoušky. Soudní proces je sofistikovaný způsob nalézání práva. Je to důmyslný stroj. Pracuje s dělbu rolí, a aby reálně fungoval, vyžaduje znalosti, praxi a erudici. Role advokátů spočívá v tom, že pro svého klienta pojmenují problém, definují věc tak, aby byla soudně projednatelná, a v přesně daném čase zformulují skutková tvrzení a návrhovou k nim důkazy. Není to nic triviálního. Člověku na to nestačí jen pouhý zdravý selský rozum. Je to náročný profesionální postup. Když ho nezvládnete, důmyslný stroj jménem justice zareaguje tak, že past sklapne. Prohrajete, i když máte pravdu. Moderní systémy ostatně nepočítají s tím, že je zvládně laik. Když chcete letět rychle a bezpečně, nepočítáte s tím, že bude letadlo pilotovat člověk bez potřebného vzdělání a praxe. V Rakousku, Německu, Francii nebo Velké Británii proto funguje advokátní proces jako párová kategorie vysoce formalizované justice.

Když A, tak i B

Stalo se „A“, ale nestalo se „B“. Máme relativně moderní formální soudní proces, chybí nám ale standardní pojistka jeho fungování. Právo se nám tak nějak v praxi vytrácí. Máme navenek dokonalé tělo, kterým však neproudí krev. Nedokážeme případy efektivně provést soudní soustavou. Standardním lékem na tento neduh je advokátní proces. To je systémové řešení. To jsou ta křídélka v bazénu. Smysl není v tom, aby soudce skákal do vody pro topící se účastníky řízení, ale v tom, že se účastníci nebudou topit, protože je nadnáší systémové řešení.

Zahraniční zkušenosti ukazují, že advokátní proces, tedy povinné zastupová-

ní advokáty v soudních řízeních, omezuje počet sporů, zrychluje průběh řízení a přináší předvídatelná rozhodnutí. Je to nástroj, který vytváří jistotu v soukromých, korporátních i veřejnoprávních vztazích. Jak již zaznělo, ten nástroj něco stojí. Jde jen o to, zda si ho koupíme a zda ho stát zaplatí chudým. Můžete stavět Potěmkinovy vesnice, nebo přiznat, že i právní pomoc nemajetným je stále právní pomocí a mají ji poskytovat právníci. Když na operačním sále leží chudý pacient, také ho neoperuje nezisková organizace. Má-li pacient přežít, musejí ho operovat chirurgové. Má-li fungovat právní stát, musejí právní služby poskytovat kvalifikovaní právníci.

Věřím, že základní hodnoty právního státu nemají být jen prázdnou kulisou. Věřím, že prosadíme advokátní proces v rozsahu, který je obvyklý v civilizovaných zemích. Věřím, že sen ministra Pelikána o nesplněném snu České advokátní komory, zůstane jen jeho soukromým snem. ●

JUDr. Michal Žižlavský, advokát
člen představenstva České advokátní komory
ŽIŽLAVSKÝ, advokátní kancelář s.r.o.

Volby ČAK 2017

mé priority – video na:
www.michalzizlavsky.cz

ZIZLAVSKY

Advokátní kancelář - insolvenční spory